

Capitolul I PRELIMINARII

Cuvânt-încăinte

Prof. univ. dr. Ioan Chelaru, președintele UJR,
președinte de onoare al ASJR,
arbitru la Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă CCIR

Volumul „70 DE ANI DE ARBITRAJ COMERCIAL INTERNAȚIONAL ÎN ROMÂNIA” are, în metru comparativ, valoarea intrinsecă și simbolică a unei monede vechi pe suprafața căreia nu există niciun detaliu heraldic întâmplător. Este de ajuns să parcurgi titlurile și personalitățile evocate ori cuprinsul și construcția cărții ca să percepi a priori că este un compendiu generos în care se cuprind esențele tari ale științei dreptului românesc, adică numele, dublat de renumele, celor mai mari creatori de Școală juridică românească din trecut, dar și cele mai bune minți actuale, care prin ținută și inalienare științifică afirmă prestigiul domeniului arbitrajului.

Această monedă este extrasă din trecutul unui domeniu independent al vieții juridice a cetății și este pusă astăzi, sub lupa lumii avizate, într-o ediție dedicată jubileului de platină pe care arbitrajul comercial internațional îl celebrează anul acesta în România. Nu am creat această figură de stil întâmplător, moneda de platină veche se ascunde ușor printre alte monede de argint și are chiar, prin patină și modestie, un aspect mai puțin îmbietor decât argintul nou șlefuit.

Căci, iată, chiar între absolvenții universităților de drept sunt puțini cei care au cunoștință temeinică sau acordă atenție arbitrajului, chiar în varianta aplicabilă, internă, la îndemâna actorilor economici interni. Societățile comerciale de statură mică și medie continuă să prefere instanțele clasice, deși calea arbitrajului este mai scurtă, mai directă și, aș îndrăzni să afirm, mai specializată și avizată. Arbitrajul are la noi o viață discretă, aidoma vieții monahale după ziduri. Acolo se desfășoară o realitate autonomă, singulară, rafinată și independentă.

Inclusiv cursurile de procedură civilă acordă un spațiu limitat studiului arbitrajului, iar profesorii care se concentrează pe studiul profund al elementelor, conceptelor, regulilor și principiilor de drept procesual civil, lasă în con de umbră tematică întrucât, în accepțiunea lor, cred eu, baza activității arbitrale este însuși dreptul material. Această apreciere este justă dar văduvește pe studenți de electrizarea acelui spațiu intim al conștiinței umane care rămâne amprentat din anii de școală cu o aprehensiune specială pentru lucrul care l-a incitat cândva. Este un lucru bine știut faptul că pasiunile livești deschise la vremea formării universitare sunt motorașul destinelor profesionale viitoare.

Ceea ce diferă în mod esențial între judecata de drept comun și soluția arbitrală sunt categoriile Timp, Costuri și apartenență jurisdicțională. Curțile de Arbitraj sunt private, fără ca prin aceasta să vorbim, neapărat, așa cum stabilesc prevederile art. 608 alin. (1) C. pr. civ., despre justiție alternativă în sens abrupt, în modalitatea în care, de exemplu, se materializează judecățile tribunalelor eclesiastice sau ale unor minorități care conservă judecata ancestrală aplicată prin Stabor; de exemplu. Dreptul material și procedural este respectat întocmai de către aceste instanțe arbitrale private desemnate doar prin voința compromisorie a părților litigante.

Între justiția de drept comun garantată de stat și cea practică de arbitri există un raport relativ de subordonare față de puterea statului care exercită prin Curțile de Apel un control judiciar special prin soluționarea acțiunilor în anulare formulate de către vreuna dintre părți. În arbitrajul intern există, deci, această posibilitate de control judiciar realizat prin instanțele de jurisdicție superioară. Aidoma se întâmplă în cazul arbitrajului internațional, întrucât în regulamentele de funcționare ale instanțelor arbitrale instituționale sunt prevăzute imperativ modalitățile de căi de atac și de control judiciar deopotrivă.

Prin clauză contractuală, actorii interesați (conform prevederilor art. 542 alin. (1) C. pr. civ. „Persoanele care au capacitatea deplină de exercițiu pot conveni să soluționeze pe calea arbitrajului litigiile dintre ele, în afară de acelea care privesc starea civilă, capacitatea persoanelor, dezbaterile succesorală, relațiile de familie, precum și drepturile asupra cărora părțile nu pot să dispună”) stabilesc de comun acord ca eventualele dispute ivite din realizarea contractului să fie soluționate de curțile arbitrale. Asta face ca arbitrii aleși să aibă mai curând calitatea de mandatar ai părților decât de judecători, și astfel, natura încrederii acordate instanței arbitrale este maximizată. Este ca și cum părțile, lasă armele și se așează benevol în fața unui înțelept a cărui experiență, onestitate și bună-credință sunt înafara oricărui dubiu. Spre deosebire, în sălile de judecată comună se poartă războiul, cu toate mijloacele, sofisme, excepțiile, tertipurile și șiretenia argumentațiilor, iar posibilitatea prelungirii „*sine die*” a unui litigiu sunt atât de variate procedural, încât se stabilizează o stare belicoasă între părți și nu se mai întrezărește pacea sau colaborarea comercială viitoare.

Ca atare, din modestul nostru punct de vedere, rezolvarea arbitrală a litigiilor care intră în competența acestei instituții reprezintă un câștig indiscutabil pentru părțile implicate iar o atenție mai mare dată de mediul nostru universitar acestui domeniu al arbitrajului, ar fi benefic inclusiv mediului economic general, și salutar pentru experiența juriștilor pasionați de dreptul comercial și nu numai.

Era imposibil ca, în deschiderea acestui volum jubiliar de excepție, să nu acord oarece atenție arbitrajului în sine. Tematica acestei cărți, așa cum spuneam la început, gravitează însă în jurul marilor teme și marilor personalități care au cercetat și au profesat în domeniu. Structura în sine a compendiului descoperă aspectul cel mai important pentru lumea dreptului privat, civil și comercial, anume aspectul anvergurii de personalitate a acelor nume care au făcut istoria domeniului arbitrajului. Sunt nume de aur ale istoriei școlii dreptului românesc în integralitatea sa și sunt nume actuale, notorii și repere totodată în activitatea universitară și judiciară de azi. Pentru îndeplinirea acestei funcții sociale elitiste, ceea ce se cere unui arbitru, ca atare și în respectul modelelor istorice pe care cartea le relevă cu generozitate, este marea știință de carte, marea cultură juridică, experiență și echilibru moral, prestigiu și recunoaștere publică.

Cartea despre arbitrajul comercial internațional pe care o avem în față reprezintă, prin agoniseala prețioasă de autori și teme, dovada că arbitrajul este o luptă manierată a comerciantului experimentat care alege să se supună judecății celor mai prestigioși dintre juriști. Acesta va prefera onestitatea unui compromis just și echitabil în detrimentul impetuozității unei lupte la bară care, în domeniul comercial este pe cât de riscantă, pe atât de temerară. Arbitrajul este, deci, un duel reparatoriu cu arme egale, purtat cu eleganță, cu loialitate și cu respectul față de adversar. Pentru lumea disputelor ivite din contractul comercial, arbitrajul este față de judecată de drept comun ca înțelepciunea față de deșteptăciune, frumusețea față de cochetărie, voința față de ambiție, cartea față de ziar și opera față de operetă sau vodevil.

Arbitrajul creează un context salutar și fertil pentru dialogul real dintre părțile implicate, inclusiv între aceștia și arbitri, se trece, deci, dincolo de suprafața lucrurilor, de excepțiile dirimante și neproductive ale căii comune. Acordul, acceptul și mandatul pentru judecata arbitrală sunt prezumate și nu survin la finalul unui război combativ, iar împăcarea productivă este subînțeleasă. Dialogul arbitral este un ritual prietenos și salutar, cu respectul implicit al procedurilor civile.

Ne aflăm, aşadar, în faţa unei cărţi, a unui compendiu care face onoare efortului intelectual continuu al coordonatorului, domnul profesor universitar Marin VOICU, unul dintre cei mai valoroşi colaboratori permanenţi al revistelor de drept, al editurilor juridice, al mediului academic şi al generaţiei tinere de jurişti. Semnătura domniei sale ne-a onorat mereu, iar ataşamentul unei asemenea personalităţi la spiritul ştiinţei dreptului şi academiei noastre, mărturisit repetat în public şi în privat, ne-a emoţionat de fiecare dată. Articolele şi cărţile publicate de dl. Marin Voicu îmbină fericit rafinamentul tematic cu vocaţia dumnealui pentru drept, cu pasiunea efervescentă pentru carte. Aici, autorul livrează nu doar esenţa unui domeniu din ce în ce mai accesat, ci o „*aula magna*” a personalităţilor din lumea juridică românească a ultimilor 70 de ani. Prin munca la cărţi fundamentale, acesta descoperă lumii puterea modelului uman complex, dedicat şi profund. Îl admirăm mult din cauza asta: şi-a ridicat competenţa până la cerul rarefiat al înţelepciunii şi iubirii pentru drept. Nu oricui îi este deschisă poarta acestui cer.

„Cuvântul înainte” al unei cărţi aparţine, de regulă, coordonatorului acestui volum. Ne rămâne să mulţumim acestuia pentru mandatul discret de a-l redacta noi înşine şi să recomandăm cu toată căldura volumul de faţă... juriştilor, economiştilor şi oamenilor de afaceri, avizi de căi şi soluţii optime în activitatea lor şi, nu în ultimul rând, colecţionarilor de „monede” rare cu valoare intrinsecă.

Cuvânt-înainte

Prof. univ. dr. em. Brândușa Mariana Ștefănescu

vicepreședinte ASJR, fost vicepreședinte al Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă CCIR, arbitru (1974-2023)

Împlinirea în luna noiembrie 2023 a 70 de ani de la înființarea Comisiei de arbitraj de pe lângă Camera de Comerț a Republicii Populare Române, devenită ulterior Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României, este un moment aniversar deosebit de important în existența acestei instituții, dar și, mai ales, un prilej de evocare sau măcar de rememorare a unor evenimente sau realități premergătoare.

Încă din secolul al XIX-lea, sub imboldul și influența codului francez de procedură civilă din 1807 (actualizat în anul 1842), s-a dat expresie și în legiunile vremii de la noi, posibilității soluționării anumitor litigii patrimoniale prin ceea ce se contura a fi o justiție facultativă privată, un mijloc alternativ de soluționare a litigiilor – cum se definește astăzi. Este ceea ce rezultă din lucrarea din 1814 a lui Andronache Donici intitulată „Adunarea cuprinzătoare în scurt de pravilele cărților împărătești”, din Codul Calimach adoptat în Moldova în anul 1817, sau din Codul Caragea din 1818, cea mai elaborată reglementare fiind, însă, Procedura Codicelui Civil, promulgată și publicată în Monitorul Oficial nr. 200 din 23 septembrie 1865, care intitulează Cartea a IV-a „Despre arbitri”.

Este de subliniat, de altfel, că în art. 1.828, Codul Calimach utiliza încă din anul 1817 termenul de arbitru, precizând că „împricinatele părți pot nu numai să se învoiască între dânsese pentru obiectul gâlcevut, ci și să încredințeze cu bună alcătuire altora hotărârea pentru aceasta, care atunci se numește arbitrium”.

Între altele, la începutul secolului al XX-lea, România se obligă și prin instrumente internaționale interstatale să procedeze la reglementarea unor instituții implicate în arbitraj, precum „Protocolul referitor la clauzele de arbitraj”, încheiat la Geneva la 24 septembrie 1923 și ratificat prin lege la 21 martie 1925, sau „Convenția pentru executarea sentințelor arbitrale străine”, încheiată la Geneva la 26 septembrie 1927 și ratificată de România prin lege la 16 martie 1931.

În efortul internațional de reglementare modernă a arbitrajului comercial ca justiție facultativă privată se înscrie și Decretul nr. 495 din 26 noiembrie 1953 pentru organizarea Camerei de Comerț a Republicii Populare Române și aprobarea Regulamentului privind organizarea și funcționarea Comisiei de Arbitraj de pe lângă Camera de Comerț a Republicii Populare Române, publicat în Buletinul Oficial nr. 49 din 26 noiembrie 1953 al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române, decret care, la art. 5, prevede că „pe lângă Camera de Comerț a Republicii Populare Române se înființează Comisia de Arbitraj, Oficiul de Control al Mărfurilor și Biroul de Brevete și Invenții pentru străinătate”, organisme pentru care modul de organizare și funcționare urma a fi stabilit prin Regulamente aprobate de Consiliul de Miniștri, cu excepția Comisiei de Arbitraj, al cărei Regulament a fost aprobat chiar prin menționatul decret, fiind o primă dovadă a importanței majore acordate Comisiei.

Supunem în mod special atenției prevederile art. 4 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Comisiei de Arbitraj de pe lângă Camera de Comerț a Republicii Populare Române, conform cărora „Comisia de Arbitraj se compune din 15 membri numiți de Prezidiul Camerei de Comerț a Republicii Populare Române pe timp de un an, dintre *persoanele care posedă cunoștințe speciale în materie de comerț exterior, drept internațional sau economic*”.

Și după schimbarea denumirii Comisiei de Arbitraj în Curtea de arbitraj comercial internațional, prin Decretul-lege nr. 139/1990 privind camerele de comerț și industrie din România, exigența unei pregătiri speciale a arbitrilor a fost menținută. În acest sens, reținem că în art. 17 alin. (1) din Regulile de procedură arbitrală emise în temeiul art. 5 lit. f), art. 11 și art. 13 din Decretul-lege nr. 139/1990 evocat, aprobate de Colegiul Curții de Arbitraj prin Decizia nr. 3 din 10 septembrie 1999, intrate în vigoare la 1 ianuarie 2000, modificate și completate prin Decizia nr. 1 din 30 iunie 2004, intrată în vigoare la 1 septembrie 2004, se prevede

că „poate fi arbitru orice persoană fizică, cetățean român sau străin, care are capacitate deplină de exercițiu al drepturilor; se bucură de o reputație neștirbită și are o înaltă calificare și experiență în domeniul dreptului comercial și al relațiilor economice internaționale”, iar în art. 26 alin. (1), teza a doua, referitor la recuzarea arbitrilor, se arată că „poate constitui o cauză de recuzare (a arbitrilor) și neîndeplinirea condițiilor de calificare sau a altor condiții privitoare la arbitri, prevăzute în Convenția arbitrală”, reproducându-se în fapt textul art. 351¹, teza a doua C. pr. civ., în varianta atunci în vigoare.

De remarcat, de asemenea, că art. 4 alin. (2) din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României, publicat în Monitorul Oficial al României nr. 97 din 7 februarie 2012, prevede și acesta, reluând, că „poate fi arbitru orice persoană, cetățean român sau străin, care are capacitatea deplină de exercițiu al drepturilor sale, se bucură de o reputație neștirbită și are o înaltă calificare și experiență profesională”, prevedere cuprinsă și în art. 4 alin. (4) din Regulamentul similar intrat în vigoare la 1 ianuarie 2018, care adaugă textului de mai sus cerința ca arbitrul să aibă și „o înaltă calificare și experiență profesională în domeniul dreptului, relațiilor economice interne și internaționale și arbitrajului intern și/sau internațional”.

Am enunțat reglementările de mai sus pentru a evidenția faptul că arbitrii înscriși în listele Comisiei de Arbitraj, respectiv ale Curții de Arbitraj Comercial Internațional au fost numiți dintre specialiști de certă valoare profesională, experți în materie de drept comercial și drept al comerțului internațional, cu reputație ireproșabilă, ceea ce a determinat și construit în timp renumele de care s-a bucurat și se bucură instituția ce o aniversăm.

În timp au avut – și au și azi – calitate de arbitru, membri ai Academiei Române, ai Academiei de Științe Juridice din România, foști președinți ai Curții Constituționale, foști judecători ai instanței supreme – Tribunal Suprem sau Înalta Curte de Casație și Justiție, foști judecători la Curtea de la Strasbourg sau la Curtea de la Luxembourg, profesori emeriți sau cadre didactice universitare, cercetători la Institutul de Cercetări Juridice al Academiei, membri ai Consiliului Legislativ sau ai legislativului, foști și actuali miniștri, avocați de renume sau președinți ai Uniunii Barourilor din România, președinți sau membri ai conducerii Uniunii Juriștilor, juriști afirmați pe plan internațional, autori apreciați de carte juridică teoretică sau de culegeri de jurisprudență, unele având ca obiect de analiză hotărâri ale tribunalelor arbitrale.

Obligați să îndeplinească toate condițiile cerute de lege pentru a fi înscriși în lista de arbitri, însăși înscrierea aceasta se constituie într-o veritabilă diplomă de onoare care atestă și confirmă înalta pregătire profesională și calitatea cunoștințelor de specialitate, materializate mai apoi în hotărârile arbitrale pronunțate.

Se adaugă acestei aprecieri și faptul că niciun arbitru nu a fost recuzat pentru neîndeplinirea cerințelor de pregătire de specialitate cerute de un dosar sau altul.

Datorăm tuturor mulțumiri și recunoștință, dar în special domnului dr. Marin Voicu, arbitru, profesor universitar, avocat, fost judecător la Curtea de la Strasbourg, dar și la Înalta Curte de Casație și Justiție, membru al Academiei de Științe Juridice din România, care s-a străduit și a reușit să conducă la apariția volumului aniversar de față.

Vă rog să-mi îngăduiți ca la acest moment de sărbătoare, respectiv la aniversarea a 70 de ani de la constituirea Curții de Arbitraj de pe lângă Camera de Comerț a Republicii Populare Române, eu însămi având onoarea de a fi arbitru cu aproape 50 de ani de activitate, fiind numită de Prezidiul Camerei de Comerț în această calitate în aprilie 1974, să adresez felicitări tuturor celor care s-au străduit să facă acest eveniment posibil și să urez Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României hotărâri arbitrale cât mai apreciate, lucrări și manifestări științifice cât mai numeroase care să conducă la afirmarea în toate mediile și la toate nivelurile a valorii arbitrajului comercial permanent din România.

Prefață

Prof. univ. dr. Ștefan Deaconu

Președintele Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă CCIR, membru titular al Academiei de Științe Juridice – ASJR

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT!

Curtea de Arbitraj Comercial Internațional la 70 de ani

Anul acesta, la data de 26 noiembrie 2023, Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României aniversează 70 de ani de existență.

Prin Decretul nr. 495/1953, publicat în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Române nr. 49/26 noiembrie 1953, se înființa Comisia de Arbitraj (actuala Curte de arbitraj) de pe lângă Camera de Comerț a Republicii Populare Române. Totodată, prin acest Decret, se reorganiza și Camera de Comerț Exterior a Republicii Populare Române (înființată prin Decretul nr. 444/1949) sub denumirea de Camera de Comerț a Republicii Populare Române.

Comisia de Arbitraj (actuala Curte de arbitraj) avea drept scop rezolvarea litigiilor patrimoniale izvorâte din operațiuni de comerț exterior, fiind alcătuită din 15 membri numiți de Prezidiul Camerei de Comerț dintre personalitățile de frunte ale epocii. Tot Prezidiul Camerei de Comerț numea președintele și locțiitorul președintelui Comisiei de arbitraj, din rândul membrilor Comisiei.

Primul Președinte al acestei Comisii a fost Ion Gheorghe Maurer (1953-1960), viitorul Prim-ministru al Guvernului din perioada 1961-1974; fost ministru de externe (1957-1958) și fost Președinte al Consiliului de Stat (1958-1961). La conducerea acestei Curți i-au succedat apoi Traian Ionașcu (1960-1980) profesor și membru titular al Academiei Române, Tudor Radu Popescu (1980-1993) profesor și membru titular al Academiei Române, Victor Babiuc (1993-2008) profesor și ministru al justiției, Adrian Severin (2008-2010) profesor și ministru al afacerilor externe, Viorel Mihai Ciobanu (2010-2012) profesor și decan al Facultății de Drept a Universității din București, Bogdan Olteanu (2012-2014) viceguvernator al Băncii Naționale a României și profesorul Viorel Roș (2014-2015).

De-a lungul celor 70 de ani de existență, Curtea de arbitraj a fost condusă așadar, de către personalități de seamă ale vieții juridice din România, multe dintre ele fiind profesori universitari. Totodată, în cadrul Curții de arbitraj au activat de-a lungul timpului numeroși arbitri, mari personalități ale culturii juridice și economice din România, foști și actuali membri ai Academiei Române și ai Academiei de Științe Juridice din România, foști judecători ai Curții de Justiție a Uniunii Europene și ai Curții Europene a Drepturilor Omului, foști președinți ai Curții Constituționale a României și foști judecători ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, profesori universitari, menționând aici, doar câțiva, cu titlu de exemplu pe: Octavian Căpățînă, Ion Nestor, Eugen Barasch, Mihail Eliescu, Ilie Stoenescu, Salvador Brădeanu, Ion Filipescu, Francisc Deak, Constantin Stătescu, Ion Băcanu, Yolanda Eminescu, Savelly Zilberstein, Gheorghe Beleiu, Brândușa Ștefănescu, Marin Voicu, Liviu Pop, Camelia Toader, Corneliu Bîrsan, Lucian Mihai, Augustin Zegrean, Victor Tănăsescu, Dragoș Sitaru, Grigore Florescu, Stanciu Cârpenaru, Șerban Beligrădeanu, Smaranda Angheni sau Ioan Chelaru.

Încă de la începutul activității sale, Curtea de arbitraj a funcționat ca o justiție alternativă la justiția exercitată de instanțele statale, având competența de a rezolva litigiile patrimoniale izvorâte din operațiunile de comerț exterior dintre întreprinderile de stat pentru comerțul exterior și persoanele fizice sau juridice străine, dacă părțile alegeau calea arbitrajului și dacă acordurile internaționale prevedeau această cale. Părțile aflate în litigiu aveau dreptul, ca și acum, să-și aleagă arbitrul, iar în cazul în care nu o făceau, arbitrul era desemnat de către președintele Curții. De asemenea, în cazul arbitrajelor cu mai multe părți (mai mulți reclamanți sau mai mulți pârâți), reclamanții sau pârâții, după caz, aveau dreptul să-și aleagă un singur arbitru. În caz de neînțelegere, arbitrul era desemnat de către președintele Curții. Supraarbitrul era desemnat de către cei doi arbitri aleși de părți, iar în caz de neînțelegere, de către președintele Curții.

Hotărârile Curții erau definitive și executorii fiind executate, în țară potrivit Codului de procedură civilă, iar în străinătate potrivit tratatelor sau acordurilor internaționale.

De-a lungul timpului, România a devenit parte a unor tratate, convenții sau acorduri internaționale în domeniul arbitrajului, dintre care amintim: Protocolul de la Geneva din 1923 privitor la clauzele de arbitraj, ratificat de România la 12 martie 1925; Convenția de la Geneva din 1927 privind executarea sentințelor arbitrale străine, ratificată de România la 22 iunie 1931; Convenția de la New York din 1958 privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, la care România a aderat în anul 1961 prin Decretul nr. 186/1961; Convenția europeană de arbitraj comercial internațional, încheiată la Geneva în 1961 și ratificată de România prin Decretul nr. 281/1963 sau Convenția de la Washington din 1965 pentru reglementarea diferendelor relative la investiții între state și persoane ale altor state, ratificată de România prin Decretul nr. 62/1975. Aceștia li se adaugă Regulile de arbitraj UNCITRAL (versiunea 1976, 2010 și 2013) și Legea model UNCITRAL privind arbitrajul comercial internațional (versiunea 1986 și 2006) aplicabile de România în calitate de stat membru al ONU.

Semnarea sau aderarea la asemenea tratate, acorduri sau convenții internaționale arată deschiderea pe care România a avut-o de-a lungul timpului pentru arbitrajul comercial internațional și tradiția Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României în promovarea și consolidarea arbitrajului comercial internațional.

Tot ca semn al deschiderii Curții pentru promovarea și consolidarea arbitrajului comercial internațional, merită să evidențiem și numeroasele Acorduri de cooperare pe care Curtea le-a semnat de-a lungul timpului cu instituții similare din alte state, dintre care amintim, cu titlu de exemplu, pe cele încheiate cu:

- *The Italian Association for Arbitration (8 septembrie, 1976);*
- *The Indian Council of Arbitration, Federation of Indian Chambers of Commerce and Industry, New Delhi (19 aprilie, 1983);*
- *The American Arbitration Association (6 august, 1991);*
- *The Swiss Association of Arbitration (1 iunie, 1992);*
- *The German Institution of Arbitration (15 august, 1995);*
- *The Arbitration Court at the Bulgarian Chamber of Commerce and Industry (30 iunie, 1995);*
- *The Permanent Court of Arbitration attached to the Chamber of Commerce of Croatia (13 decembrie, 1995);*
- *The Hong Kong International Arbitration Centre (24 ianuarie, 1996);*
- *The Chambers of Commerce, Members of the Association of the Balkan Chambers (23 aprilie, 1996);*
- *The Commercial Arbitration Association of the Republic of China (8 august, 1996);*
- *The Japan Commercial Arbitration Association (27 august, 1996);*
- *The Mexican Association for Commercial Mediation and Arbitration (1 septembrie, 1996);*
- *Permanent Court of Arbitration attached to the Chamber of Economy of Slovenia (28 ianuarie, 1997);*
- *The Chamber of National and International Arbitration of Milan (17 februarie, 1997);*
- *The Mongolian Chamber of Commerce and Industry Court of Foreign Trade Arbitration (4 decembrie, 2001);*
- *The Cairo Regional Centre for International Commercial Arbitration (2 aprilie, 2002);*
- *The Arbitration Court attached to the Economic Chamber of the Czech Republic and the Agricultural Chamber of the Czech Republic (2 aprilie, 2002);*
- *The Arbitration Court attached to the Hungarian Chamber of Commerce and Industry (3 mai, 2002);*
- *The Arbitration of the Latvian Chamber of Commerce and Industry (10 mai, 2002);*
- *The Gulf Cooperation Council Commercial Arbitration Centre – Bahrain (15 mai, 2002);*
- *The Board of Arbitration of the Central Chamber of Commerce of Finland (4 iulie, 2002);*
- *The International Commercial Arbitration Court at the Ukrainian Chamber of Commerce and Industry (10 decembrie, 2003);*
- *China International Economic and Trade Arbitration Commission (18 mai, 2004);*

- *International Arbitral Centre of the Austrian Federal Economic Chamber, Vienna (28 aprilie, 2005);*
- *Centre d'Arbitrage et de Mediation de Casablanca Maroc (12 mai, 2005);*
- *Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă CCI a Republicii Moldova, Chișinău (19 ianuarie, 2006);*
- *TOBB Arbitration Council, Ankara Turkey (14 august, 2006);*
- *International Commercial Arbitration Court of Azerbaijan (13 septembrie, 2006);*
- *Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce (10 iunie, 2023).*

În contextul aniversării celor 70 de ani de existență a Curții, merită evidențiat și rolul acestei instituții pe care l-a jucat în perioada comunistă, de a fi fost „o insulă în care Codul comercial de la 1887 și, în general, legislația comercială au continuat a fi aplicate în soluționarea unor litigii” (vezi Ion Băcanu, *45 de ani de arbitraj comercial*, RDC nr. 7-8/1998, p. 214). Așadar, nici măcar în perioada comunistă, spiritul arbitrajului comercial internațional nu a încetat să existe, ba mai mult, arbitrajul comercial a ținut tot timpul pasul cu evoluțiile internaționale din acest domeniu, iar jurisprudența arbitrală creată de Curtea de arbitraj a jucat un rol important în promovarea economiei de piață de după 1990.

În momentul de față, arbitrajul comercial desfășurat de către Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României este grefat pe dispozițiile Codului de procedură civilă și pe Regulile de procedură utilizate de către această Curte. Actualele Reguli care guvernează procesul arbitral datează din anul 2018 și sunt aliniate tendințelor existente la nivel internațional în sensul adaptării lor la nevoile și cerințele mediului de afaceri.

Mediul economic și modelele de afaceri evoluează rapid sub impactul dezvoltării tehnologiei și al digitalizării, influențând relațiile comerciale și nevoia de a soluționa rapid litigiile. În acord cu aceste tendințe, strategia Curții de arbitraj din ultimii ani a presupus implementarea continuă a unei serii de acțiuni menite să determine mediul de afaceri să apeleze la arbitrajul comercial ca la o formă rapidă și eficientă de rezolvare a litigiilor.

Actualele Reguli arbitrale utilizate de către Curtea de arbitraj vin în sprijinul mediului de afaceri, sunt în acord cu cele mai bune practici europene și internaționale în materie și sunt apte să contribuie la soluționarea rapidă și eficientă a litigiilor dintre comercianți. Ele valorifică experiența semnificativă acumulată la nivel național și internațional în domeniul arbitrajului și contribuie la promovarea și consolidarea arbitrajului comercial în România.

Prin aplicarea acestor Reguli se realizează eficientizarea procedurii, accelerarea acesteia și sporirea calității procesului arbitral pentru că o economie solidă, bazată pe reguli competiționale, are nevoie de arbitraj, ca o cale alternativă de soluționare a litigiilor.

Am convingerea că arbitrajul comercial se va consolida în anii care urmează, iar Curtea de arbitraj comercial internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României își va menține poziția de instituție credibilă cu oameni integri și profesioniști.

La mulți ani Curții de arbitraj Comercial Internațional și viață lungă!

Studiu introductiv

Prof. univ. dr. Marin Voicu¹

Arbitrajul comercial internațional instituționalizat în România (1953-2023) în peisajul justiției comerciale, la 65 de ani de la adoptarea Convenției ONU – New York, 1958, privind recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine. Retrospective și tendințe în fața digitalizării

SUMAR

I. Justiția comercială și arbitrajul comercial în Europa. Privire comparată

A. Justiția comercială în Europa și în România

B. Arbitrajul comercial în Europa și în România

C. Comisia de Arbitraj de Comerț Exterior și Curtea de Arbitraj Comercial Internațional – 70 de ani de activitate neîntreruptă (1953-2023)

II. Natura juridică a arbitrajului și a calității de arbitru în legislație și în jurisprudență. Decizia nr. 1 din 31 ianuarie 2022 – RIL a ICCJ

III. Sinteză de jurisprudență arbitrală a Comisiei și a Curții

IV. Observații asupra sistemului normativ intern al Curții: Regulile de procedură și normele de organizare

V. Convenția ONU pentru recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine, New York, 1958 și impactul în dreptul intern

VI. Arbitrajul comercial intern și internațional în Republica Moldova

VII. Dezbateri și tendințe relative la perspectivele arbitrajului comercial în fața digitalizării

I. Justiția comercială și arbitrajul comercial în Europa. Privire comparată

A. Justiția comercială în Europa și în România

1. Originile sistemului judecătorilor comerciali sunt în Franța secolului XV, când apare un tribunal particular pentru cauze comerciale compus din doi „cetățeni onorabili”, având cunoștințe de legi și uzuri în materie.

În anul 1563 regele Charles IX înființează jurisdicția comercială cu judecători și consuli la Paris, rapidă și debarasată de orice formalism, stabilind anumite principii: alegerea judecătorilor, gratuitatea funcțiunilor și competențe specifice.

Revoluția franceză de la 1789 abolește privilegiile și suprimă tribunalele excepționale, dar menține jurisdicția consulară sub controlul tribunalului comercial, iar din anul 1938, i se încredințează și falimentul.

În secolul XX, în Europa, s-a dezvoltat o mișcare progresivă către un sistem al tribunalelor de comerț, specializate, care să soluționeze litigiile dintre comercianți, cât mai rapid, să aplice nu numai regulile generale ale dreptului, ci și pe cele născute din practicile și cutumele comerciale, lăsând, totodată, părților posibilitatea de a realiza reglementarea amiabilă a litigiului.

2. Primele legiuri scrise în țările românești – „Pravila lui Vasile Lupu” și „Îndreptarea legii a lui Matei Basarab” – nu cuprindeau reguli speciale pentru comerț. Reglementări sumare apar, mai târziu, în Codul Caragea (1818) în Muntenia și în Codul Calimachi (1817) în Moldova, iar Regulamentele organice din cele două principate (1831) aveau anumite reguli referitoare la comerț, cât și dispoziții în temeiul cărora se înființează

¹ Arbitru, avocat, fost judecător la ICCJ – Secția comercială și Secția civilă, Președintele Secției de drept internațional a Academiei de Științe Juridice – ASJR, membru de onoare al Academiei Oamenilor de Știință-AOS, Redactor șef fondator al Revistei Române de Drept Maritim-DMR, fost judecător la CEDO, profesor asociat la Universitatea „Ovidius” din Constanța.

tribunalele de comerț. Aceasta a permis ca în anul 1840 să poată fi pus în aplicare, în ambele principate, Codul comercial francez din 1807, iar după unirea lor (1859) s-a introdus reglementarea (preluată din Franța), intitulată „Condica de comerț a Principatelor Unite române”, aplicată de instanțele comerciale.

În anul 1887 este adoptat Codul comercial român, inspirat după cel italian din 1882, el având la bază, însă, tradiția de codificare franceză.

Prin legea din 1861 a Curții de Casație și Justiție, modificată în anul 1912, s-a înființat a treia secțiune pentru soluționarea recursurilor comerciale, contra hotărârilor arbitrale și contra deciziilor Curții de Conturi.

Această competență este păstrată și chiar extinsă prin legile din 1925 și 1939 privind Curtea de Casație și Justiție, cele 12 curți de apel având competență de atribuțiune în materie comercială de soluționare a apelurilor, iar tribunalele învestite cu plenitudinea de jurisdicție comercială.

Potrivit art. 34-53 (Capitolul 4 – „Justiția comercială”) din legea pentru organizarea judecătorească din 1864, competența aparținea secțiilor comerciale de la tribunalele de județe, iar completul de judecători era format dintr-un judecător de carieră și doi judecători comerciali (în vârstă de peste de 30 de ani), aleși din lista de comercianți întocmită de municipalitate (funcția lor fiind gratuită).

Sistemul acesta a fost menținut, în mare parte, prin legea din 1925 și cea din 1938, fiind, însă, abolit, în totalitate, în anul 1952.

3. Lumea economică judecă justiția comercială după propriile criterii: eficacitatea, celeritatea, rentabilitatea, discreția, iar operatorii comerciali îi reproșează tot mai mult lipsa de exigență în aplicarea acestora.

Justiția comercială ni se înfățișează în Europa, în culori diferite, privind aceleași game de exprimare:

- justiția civilă, cu o competență generală în materie comercială;
- justiția „neprofesională” locală, care apare ca un echilibru între două constrângeri de reguli juridice complexe: de o parte, nevoile și uzurile comerciale, de cealaltă parte;
- justiția înfăptuită de judecători de carieră, profesioniști, dar și
- justiția comercială realizată de magistrați neprofesioniști (comercianți sau industriași), aleși de branșele lor;

– tribunale comerciale autonome (în primă instanță) cu o competență și un statut neomeogene, ca în Franța și Belgia sau secții specializate în materie comercială, în majoritatea statelor;

– în toate cele 30 de țări europene evaluate de CEPEJ – Consiliul Europei, în căile de atac (recursul și recursul în casație), funcționează numai judecători specializați, organizați în secții sau camere comerciale (la curțile de apel și la cele de casație) și

– se extinde, tot mai mult, contenciosul la organele administrative învestite cu puteri jurisdicționale comerciale, Consiliul concurenței, Banca de Stat, Comisia pentru operațiuni de bursa sau pentru valori mobiliare ș.a.

4. În ce privește procedurile, astăzi „spectacolul” pe care îl oferă justiția comercială în țările industriale este mult diferit.

Justiția este, adesea, adaptată realităților și nevoilor specifice prin intervenția legiuitorului național sau a celui din spațiul UE al celor 27 de state membre ale UE.

Funcționează și se extind diverse proceduri optimizând accesul și exercitarea justiției comerciale:

- extinderea judecătorului unic în cauzele comerciale;
- proceduri simple la litigii simple;
- recurgerea, mai frecventă, la conciliere și/sau la mediere;
- utilizarea, mai substanțială, a ordonanței de referat (președințială);
- adoptarea de proceduri speciale și rapide pentru obținerea titlurilor executorii comerciale, cum ar fi ordonanța de plată, titlu executoriu european ș.a.

B. Arbitrajul comercial în Europa și în România

1. Scurt istoric și generalități

1.1. „Nimic nu-i împiedica pe comercianți să încredințeze litigiul lor unui simplu profesionist care le inspiră încredere prin reputația integrității sau a cunoștințelor sale tehnico-juridice, fără a uita însă, instituțiile

permanente de arbitraj, care funcționează în baza unei convenții, intitulată compromis și/sau clauză compromisorie”².

Dacă arbitrajul are avantaje în contestațiile (formalism relaxat, rapiditate, eficacitate, fără a vorbi de încredere specială)³, el are, însă și unele „inconveniente (abandonul anumitor garanții de firme, renunțarea anticipată la căi de recurs, costuri mari ș.a.) care au incitat legislatorul să dea o reglementare adesea foarte strictă”⁴.

1.2. Arbitrajul își are, dintotdeauna, originea în carențele justiției de stat⁵; în Evul Mediu părțile la un contract supuneau litigiile lor eventuale unei jurisdicții ecleziastice, ca o jurisdicție arbitrală datorită lipsurilor justiției seculare⁶.

În Franța, prin Legea nr. 16/24 mai 1790 s-a consacrat *primul titlu arbitrilor*, iar în codul de procedură civilă de la 1807, prin art. 1.008-1.028 s-a reglementat arbitrajul și convenția compromisorie, texte îmbunătățite abia prin Legea nr. 72-626 din 5 iulie 1972, care a permis, apoi, elaborarea unei importante jurisprudențe arbitrale. Totodată, s-a instituit o practică, nu lipsită, însă, de critici, conform căreia părțile la un contract comercial erau obligate să includă în acesta o clauză compromisorie de arbitraj, cu privire la care doctrină și jurisprudență au decis că ea este licită numai în măsura în care era autorizată de lege.

2. Existența și extinderea arbitrajului

2.1. În Europa occidentală, în secolul XX, arbitrajul comercial a înregistrat un progres constant, accentuat și justificat în principal, prin:

- marele număr de entități comerciale, sub forma persoanelor morale (societăți comerciale ș.a.), societățile de persoane și întreprinderile unipersonale (muncitorii independenți);
- rezultatele slabe din mai multe sisteme juridice de proceduri judiciare a căror durată se măsoară în mulți ani, acutizând criza justiției comerciale;
- foarte mare libertate de a contracta care caracterizează relațiile comerciale și
- refuzul părților în contractele internaționale comerciale de a se supune competenței tribunalelor celorlalte părți.

Datorită acestor factori, adeseori, se recurge la arbitraj pentru litigiile importante, ceea ce explică falsa imagine dată arbitrajului, asimilată unei „clinici de lux” cu costuri excesive.

2.2. Instituții de arbitraj europene și naționale.

În Europa occidentală există un mare număr de instituții de arbitraj, principala instituție supranațională fiind Camera de Comerț Internațional (CCI) de la Paris, urmată de Curtea Internațională de Arbitraj de la Londra, de Curtea Permanentă de Arbitraj de la Haga și Centrul Internațional de arbitraj de la Viena.

La nivel național sunt remarcate:

- Camera de Comerț de la Stockholm și Institutul de Arbitraj;
- Curtea spaniolă de arbitraj Madrid și tribunalul de arbitraj de la Barcelona;
- Camera de comerț de la Milano;
- Asociația italiană de arbitraj;
- Camera de comerț de la Paris;
- Asociația franceză de arbitraj;

² S. Guinchard, F. Ferrand, *Procédure civile. Droit interne et droit communautaire*, 28 a ed. Dalloz, 2011, p. 1347.

³ J. Robert et B. Horcan, *L'arbitrage*, a 6-a ed., Dalloz, 1993 și Th. Clay, *L'efficacité arbitrage*, in „L'arbitrage: une question d'actualité”, Petites Affiches, 2.10.2004.

⁴ J.L. Delvolve, *Vraies et fausses confidences on les petits et grands secrets de l'arbitrage*, citat de S. Guinchard, *op. cit.*, p. 1347.

⁵ B. de Loynes de Fumichon *L'arbitrage a Rome*, Rev. arb. 2003, p. 285, Paris.

⁶ C. Jallomon, *Arbitrage et pouvoir politique en France du XII au XIX siècle*, Rev. arb. 2005, citat de S. Guinchard, *op. cit.*